

ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*

The Upstream of the Chao Phraya River and Development to the Sustainable Tourism Grassroots Economy

¹อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวิฐศีลขันธ, รัตติยา เหนืออำนาจและจรูญศักดิ์ สุนทรเดชา

¹Akkaradecha Brahmakappa, Phrakhrunivitsinlakhan, Rattiya Nua-amnat
and Jaroonsak Soonthondachar

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhonsawan Campus, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: akkaratv8668@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 25 รูปหรือคน การวิเคราะห์ SWOT Analysis และ TOWS และการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 8 รูปหรือคน แล้วใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา ดังนี้ 1) กลยุทธ์เชิงรุก จะต้องมีการพัฒนามาตรฐาน จัดการเชิงเครือข่าย ใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมพัฒนามูลค่าเพิ่ม เติมเต็มความร่วมมือ และใช้สื่อออนไลน์ 2) กลยุทธ์เชิงรับ จะต้องมีการพัฒนาทักษะ เตรียมระบบสารสนเทศ แก่สาเหตุคือทัศนคติ ริเริ่มการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 3) กลยุทธ์เชิงป้องกัน จะต้องมีการ พัฒนาเครือข่าย ใช้การระดมปัญญา จัดหาผู้ร่วมทุน และหนุนจัดกิจกรรมต่อเนื่อง และ 4) กลยุทธ์การทบทวนเพื่อพัฒนา ซึ่งจะต้องรีบแก้ไขปัญหา เร่งพัฒนาผู้ประกอบการ และประสานความร่วมมือชุมชน

คำสำคัญ: ต้นน้ำเจ้าพระยา; เศรษฐกิจฐานราก; กลยุทธ์การท่องเที่ยว

---

* Received April 29, 2020; Revised May 14, 2020; Accepted July 20, 2020

Abstract

The Objectives of this quality research was to development strategies of sustainable tourism into economic based. Research tools were structured in-depth-interview from 25 key informants, SWOT analysis and TOWS Matrix and focus group discussion from 8 experts. Findings were as follows: Strategies of the Chao Phraya River for sustainable tourism into economic based consisted of; 1) aggressive strategy (accelerated, aggressive, invaded) consisted of standard development, network management, exchange and learning, add value, increase cooperation and use online media. 2) Reaction strategy (set, receive, adjust) consisted of skill development, prepare information, change attitude, good host and ongoing development. 3) Preventive strategies (arrest) consisted of network develop, brainstorming, find joint venture partners and support ongoing activities. 4) Avoiding strategies (giving up new plans) consisted of quickly troubleshooting, entrepreneur development and community cooperation.

Keywords: Topical of Chao Phraya River; Economic Based; Strategies of tourism

บทนำ

ปากน้ำโพในอดีตยังมีสภาพเป็นชุมทางการค้าและเป็นแหล่งชุมนุมเรือค้าข้าวที่ใหญ่ที่สุดรองลงมาจากกรุงเทพมหานคร มีซุงไม้สักจากภาคเหนือนับหมื่นนับแสนท่อนถูกล่องลงมาตามลำน้ำสาขาของแม่น้ำเจ้าพระยาและล่องมารวมกันที่ปากน้ำโพ ก่อนที่จะแยกส่งไปยังที่ต่างๆ มีบรรดาพ่อค้าจากกรุงเทพมหานครเดินทางมาชุมนุมกันที่ปากน้ำโพเพื่อเลือกซื้อสินค้า ทั้งนี้ศูนย์กลางการค้าของนครสวรรค์มีอยู่ 3 แห่ง คือ 1) ตลาดลาวซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างนครสวรรค์กับหัวเมืองทางเหนือ เช่น กำแพงเพชร ตาก และเชียงใหม่ เป็นต้น โดยมีชาวเหนือนำสินค้าประเภทไม้สักและของป่า เช่น หวาย ชัน น้ำมันยาง สีเสียด เปลือกไม้ น้ำผึ้ง ฯลฯ มาขายอย่างคึกคัก ขณะที่ชากลับขึ้นเหนือพ่อค้าแม่ค้าชาวเหนือก็จะซื้อข้าวและเกลือกลับไปขายต่อ 2) ตลาดสะพานดำซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดนครสวรรค์ เช่น อำเภอโกรกพระ อำเภอพยุหะคีรี อำเภอบรรพตพิสัย สินค้าที่นำมาขายมีข้าว สัตว์ป่าและของป่า และ 3) ตลาดท่าซุดซึ่งตั้งอยู่ริมคลองบางประมุง ในเขตตำบลท่าซุด อำเภอโกรกพระเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวของจังหวัดนครสวรรค์กับจังหวัดข้างเคียง โดยข้าวจะถูกลำเลียงและส่งมาทางแม่น้ำปิง และแม่น้ำน่านโดยการขนส่งทางเรือยนต์มาจากจังหวัดพิจิตร กำแพงเพชร ตาก พ่อค้าชาวจีนทั้งในนครสวรรค์และจากกรุงเทพมหานครก็มักจะมารับซื้อข้าวบริเวณนี้ ก่อนที่จะนำสินค้าล่องสู่กรุงเทพมหานครทางแม่น้ำเจ้าพระยาโดยใช้เรือกระแจะขนาดใหญ่ ขณะที่ชากลับหรือขาขึ้นจากกรุงเทพมหานครก็จะบรรทุกเกลือ มะพร้าว และน้ำตาลปีบมาขายที่นครสวรรค์ (Chemsripong, 1985)

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายศูนย์การค้าของจังหวัดนครสวรรค์จากฝั่งตะวันออกมายังฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาและการค้าของนครสวรรค์มีความเจริญสูงสุดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำก่อนสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อปี พ.ศ. 2475 ภายหลังสงครามมหาเอเซียบูรพาในปี พ.ศ. 2488 และมีการสร้างสถานีรถไฟขึ้นที่ตำบลหนองปลิงซึ่งเป็นสถานีรถไฟนครสวรรค์ในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2493 ประกอบกับได้เปิดสะพานเดชาติวงศ์เพื่อใช้ในการคมนาคมขนส่งทางบกตามเส้นทางถนนพหลโยธิน และมีการก่อสร้างเขื่อนเจ้าพระยาที่จังหวัดชัยนาทในปี 2500 ทำให้การคมนาคมขนส่งทางน้ำ ที่ได้รับความนิยมในอดีตเริ่มหมดความสำคัญลงตามลำดับ และยังคงส่งผลให้จังหวัดนครสวรรค์ได้กลายเป็นเมืองสำคัญทางเศรษฐกิจและความเป็นศูนย์กลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและสุดท้ายก็กลายเป็นเมืองผ่านในที่สุด (Ocharoen, 1985) ปัจจุบันถึงแม้กาลเวลาจะล่วงเลยมานานนับร้อยปีแต่ร่องรอยความเจริญทางอายุธรรมการค้าและนิเวศวัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดจากความรุ่งเรืองทางการค้าของเมืองปากน้ำโพในอดีตก็ยังคงปรากฏร่องรอยให้ได้พบเห็นและยังคงดำเนิน สืบสาน สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งสภาพของบ้านเรือนแพ สภาพของชุมชนย่านการค้า บริษัท ห้างร้าน โรงสี อาชีพ ธุรกิจ และวิถีการดำเนินชีวิตของชนรุ่นหลังที่ปฏิบัติสืบต่อเนื่องมาจากบรรพบุรุษ กอปรกับจังหวัดนครสวรรค์ยังมีความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมและเป็นปัจจัยที่เป็นต้นทุนที่สำคัญในการที่จะพัฒนาหรือส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้คน ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ และจะเป็นการตอบโจทย์สำคัญที่จะทำให้ชุมชน (Arayalak, 2007) สังคมได้ยกระดับด้านรายได้ ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันทางเศรษฐกิจฐานรากระดับชุมชน เพื่อสร้างโอกาส รายได้ และการพึ่งพาตนเอง กล่าวคือ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบการจัดการชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน (Arunrektavin, 2007) เป็นการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ด้วยการสนับสนุน และส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มรายได้ และลดรายจ่าย (Wattanasiritham, 1999)

การวิจัยในครั้งนี้ได้ดำเนินการพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอันจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะนำพาให้คนในชุมชน ส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีโอกาสบูรณาการภารกิจร่วมกันเพื่อการสรรค์สร้างความสำเร็จ สานักดี การร่วมจิตร่วมใจกันพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับชุมชน และการร่วมแรงร่วมใจกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงความงดงามแห่งจารีต วัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นอัตลักษณ์ และคุณงามความดีของชุมชนและสังคม และของผู้คน ณ พื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาจังหวัดนครสวรรค์แห่งนี้ให้กลับคืนมาเจริญงอกงาม เบ่งบาน และยืนหยัดอย่างยั่งยืนเช่นในอดีต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการหลายอย่างมุ่งเน้นการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการศึกษาใน 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ถูกเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและตัวแทนชุมชน 25 รูปหรือคน ประกอบด้วย ตัวแทนชุมชน และปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 5 คน, ตัวแทนองค์กรภาครัฐท้องถิ่น หรือภาคีเครือข่าย จำนวน 5 คน, ตัวแทนนักท่องเที่ยว จำนวน 5 คน, นักวิชาการท้องถิ่น จำนวน 5 คนและภาคีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว จำนวน 5 รูปหรือคน

2) การวิเคราะห์ SWOT Analysis และ TOWS Matrix เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และศักยภาพ โดยการนำตัวแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยามาประเมินสภาพแวดล้อมโดยการวิเคราะห์ให้เห็นถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดแล้ว และวิเคราะห์ในรูปแบบความสัมพันธ์แบบเมทริกซ์ เพื่อกำหนดออกมาเป็นกลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

3) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญ (Expert) ผู้วิจัยกำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะของผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และภาคเอกชน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 8 รูปหรือคน เพื่อการประเมินผลกลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา ใน 4 ประเด็น คือ กลยุทธ์ฯ มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และการใช้ประโยชน์จริงในพื้นที่

4) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยสังเกตจากแบบแผนการกระทำ สภาพสังคม ตลอดจนแนวคิด ทัศนคติของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและคนในชุมชน

ผลการวิจัย

จากขั้นตอนการวิจัยทั้ง 3 ขั้นตอนเพื่อให้ได้มาซึ่งกลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา สามารถสรุปผลที่ได้รับจากขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อพัฒนาตัวแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา พบว่า ตัวแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาควรที่จะประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 ควรเป็นการท่องเที่ยวที่กำหนดทิศทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อชุมชนและผลประโยชน์ตกแก่ชุมชน รวมถึงคนในชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้มาเยือน ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การมีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 3) การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม 4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน 5) การบริการและการรักษาความปลอดภัย 6) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวที่มาจากเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน

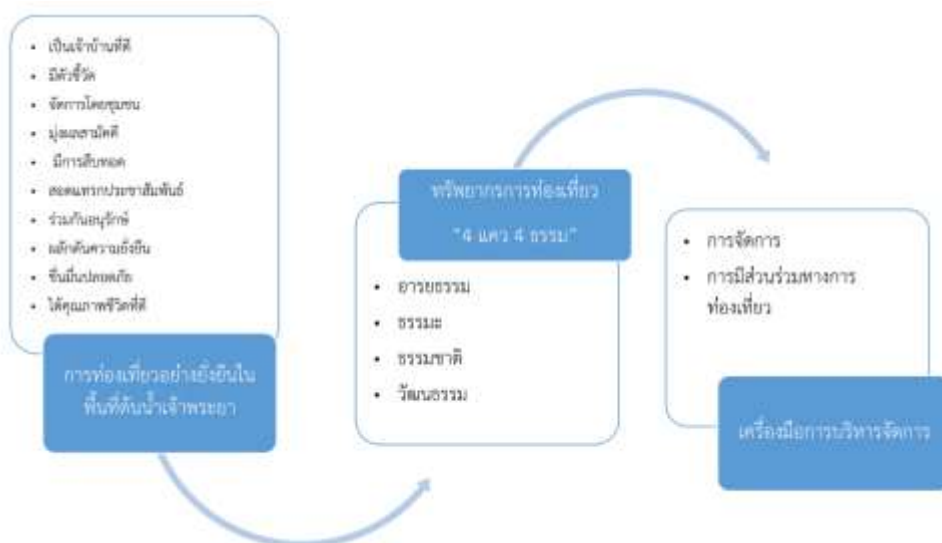

ชมในพื้นที่ 7) การเป็นเจ้าของที่ดี มีใจบริการ และมีจิตสำนึก จิตอาสา จิตสาธารณะเพื่อชุมชน 8) การสร้างตัวชี้วัดเพื่อกำหนดมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยว 9) การสร้างสารสนเทศเพื่อการประชาสัมพันธ์และสร้างภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยว และ 10) การทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคีและยึดฐานประโยชน์ของชุมชนเป็นที่ตั้ง

องค์ประกอบที่ 2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา ถือเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ ทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและเป็นสิ่งที่ยุมนสร้างขึ้น ประกอบด้วย “4 แคว 4 ธรรม” 1) เมืองแห่งร่องรอยทางอารยธรรม ต้นน้ำเจ้าพระยา เป็นต้นว่า ท่าข้ามกำนันทรง พะมะลิวัลย์ ตลาดลาว สะพานเดชาติวังค์ สถานีรถไฟปากน้ำโพ เป็นต้น 2) เมืองแห่งธรรมะ 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ เป็นต้นว่า พุทธอุทยานนครสวรรค์ วัดนครสวรรค์ วัดวรรณถาวรพต วัดเขาจอมคีรีนาคพรต วัดคีรีวงษ์ วัดโพธาราม วัดปากน้ำโพเหนือ วัดคลองคาง มัสยิดปากีสถาน วิหารนิกายอุยานนา ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าแม่ทับทิม และศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่หน้าผา 3) เมืองแห่งความงามตามธรรมชาติ เป็นต้นว่า บึงบอระเพ็ด อุทยานสวรรค์ และต้นแม่น้ำเจ้าพระยา และ 4) เมืองแห่งการสืบสานทางวัฒนธรรม งานประเพณีแห่งเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพของคนไทย เชื้อสายจีนที่สืบทอดมาอย่างยาวนานกว่า 100 ปี

องค์ประกอบที่ 3 เครื่องมือการบริหารจัดการ ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ แม้แหล่งท่องเที่ยวจะมีศักยภาพและมีความพร้อมเพียงใด หากแต่ยังอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวของชุมชนแทนที่การนำรายได้กลับมาพัฒนาชุมชนบนฐานการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนก็จะไม่สามารถทำให้ประชาชนสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเกิดการจัดการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนได้ คือ 1) การจัดการ (Management) ประกอบด้วย การวางแผน การลงมือทำ การตรวจสอบ และการปรับปรุง และ 2) การมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว (Participation) ประกอบด้วย การร่วมวางแผน การร่วมปฏิบัติ การร่วมรับผลประโยชน์ และการร่วมประเมินผล

ผู้วิจัยจึงได้สรุปประเด็นออกมาเป็นองค์ประกอบของตัวแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา ดังนี้

ภาพที่ 1 ตัวแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา

2. การวิเคราะห์ SWOT Analysis และ TOWS Matrix เพื่อนำตัวแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา มาทำการวิเคราะห์เพื่อสร้างกลยุทธ์และกำหนดแนวทางการพัฒนา รวมถึงเป้าประสงค์และตัวชี้วัด ซึ่งสรุปได้ใน 4 กลยุทธ์ ดังนี้

2.1 1) กลยุทธ์เชิงรุก เป็นการใช้จุดแข็งและโอกาสมาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาให้เกิดความน่าสนใจแก่ผู้ที่มาเยือน ขณะเดียวกันก็ต้องมีการสนับสนุนและพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) จะต้องมีการพัฒนามาตรฐานทางการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา จังหวัดนครสวรรค์ให้เป็นที่ยอมรับ

2) จะต้องมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงเครือข่ายกับการท่องเที่ยวในแหล่งอื่นที่อยู่ใกล้เคียง ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถจะเที่ยวชม 4 แคว 4 ธรรม ได้แล้ว ยังสามารถเชื่อมประสานไปสู่การท่องเที่ยวแบบชุมชนวิถี หรือการท่องเที่ยวในจังหวัดใกล้เคียง คือ พิจิตร กำแพงเพชร หรืออุทัยธานี

3) จะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยว ทั้งกับชุมชนหรือพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของพื้นที่กับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความประทับใจและสร้างความแตกต่างที่เติมเต็มซึ่งกันและกันในระดับภูมิภาค

4) จะต้องมีการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรท่องเที่ยว 4 แคว 4 ธรรม ที่มีอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา เพื่อให้การท่องเที่ยวเกิดความน่าสนใจและเกิดยั่งยืนผ่านกระบวนการทางการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการยกระดับสินค้าและบริการของชุมชน

5) จะต้องมีการเติมเต็มความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันของหน่วยงานในระดับพื้นที่ระหว่างประชาชนหรือชุมชน เครือข่ายผู้ประกอบการ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงนักท่องเที่ยวและสื่อสารมวลชน

6) จะต้องมีการใช้สื่อออนไลน์อย่างเต็มรูปแบบ เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ แจ้งข่าว แจ้งเตือน สร้างปรากฏการณ์ใหม่เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ น่าค้นหา และน่าสัมผัส

2.2 กลยุทธ์เชิงรับ เป็นการแก้ไขจุดอ่อนหรือข้อจำกัดที่มีอยู่หรือที่เกิดขึ้นในพื้นที่ แล้วพลิกสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงนั้นให้กลับกลายเป็นจุดแข็งหรือเป็นโอกาสที่จะทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาเกิดความน่าสนใจแก่ผู้ที่มาเยือน โดยจะต้องมีการสนับสนุนและพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) จะต้องมีการพัฒนาทักษะและศักยภาพของบุคคล หน่วยงาน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้สามารถที่จะรองรับกับการจัดการท่องเที่ยว และการเป็นเจ้าของที่ดี ที่สามารถจะสร้างความประทับใจและการบริการเหนือความคาดหมายให้กับคณะนักท่องเที่ยวและผู้ที่มาเยี่ยมชม

2) จะต้องมีการพัฒนาระบบสารสนเทศ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต การสื่อสารทั้งออนไลน์ และออฟไลน์ และป้ายประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว

3) จะต้องมีการพัฒนาธุรกิจต่อเนื่องกับการท่องเที่ยว รวมถึงระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นอารยะสถาปัตย์ และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวอื่น ๆ

4) จะต้องมีการสร้างความรู้ความเข้าใจกับคนชุมชนเพื่อการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ทั้งการให้ความรู้ และทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อที่จะได้มีส่วนร่วมกันสร้างความประทับใจในทุกมิติสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ที่มาเยือน

5) จะต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในเรื่องกฎ กติกา ระบบ และรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและมีขึ้นในอนาคต

2.3 กลยุทธ์เชิงป้องกัน เป็นการใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในพื้นที่เผชิญกับความเสียหายหรือปัญหาที่จะมากระทบ หรือเป็นการใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในต้นน้ำเจ้าพระยามาลดทอนอิทธิพลของภัยคุกคามที่มาจาก การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่มาจากภายนอก โดยจะต้องมีการสนับสนุนและพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) จะต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวนอกจากในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาแล้ว ก็ยังพัฒนาพื้นที่อื่นทั้งที่เกิดขึ้นโดยภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือภาคเอกชน เพื่อดึงดูดให้คนมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครสวรรค์มากขึ้น เช่น การพัฒนาแหล่งเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ การท่องเที่ยวตามรอยละครเรื่องสงครามที่อำเภอชุมแสง เป็นต้น

2) จะต้องมีการระดมปัญญาหรือระดมสมองจากทุกภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมวิ่งมาราธอน-มินิมาราธอน การจัดงานเทศกาลอาหาร เป็นต้น

3) จะต้องมีการจัดหาผู้ลงทุนหรือผู้ร่วมทุนให้เข้ามามีส่วนเติมเต็มหรือสร้างสีสันให้กับต้นน้ำเจ้าพระยา เป็นต้นว่าการลงทุนในเรื่องของที่พัก โรงแรม ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก หรืออื่น ๆ

4) จะต้องมีการสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาอย่างต่อเนื่องและตลอดทั้งปี ทั้งนี้เพื่อสร้างความยั่งยืนและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับประชาชน ชุมชน และผู้ประกอบการในพื้นที่

2.4 กลยุทธ์การทบทวนเพื่อพัฒนาหาทางออก เพื่อให้สามารถก้าวข้ามผ่านในทุกอุปสรรคปัญหาที่มากุคคามทั้งปัญหาภายในและปัญหาภายนอก โดยจะต้องมีการสนับสนุนและพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) จะต้องรีบแก้ไขในทุกปัญหาโดยการสร้างมาตรการขึ้นมารองรับกับสิ่งที่กำลังเผชิญหรือสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อให้ทุกอุปสรรคปัญหาได้คลี่คลายไปในทางที่ดีและไม่ให้มีเกิดขึ้นในอนาคต

2) จะต้องเร่งพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวและธุรกิจต่อเนื่องกับการท่องเที่ยว รวมถึงทักษะ ทัศนคติของคนในชุมชนให้สามารถรองรับกับการพัฒนาหรือการท่องเที่ยวที่มีขึ้นหรือกำลังจะมีขึ้นในอนาคต

3) จะต้องเร่งประสานความร่วมมือชุมชนและประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมปรับปรุงพัฒนา เพื่อให้เขาเหล่านั้นเห็นคุณค่าของการท่องเที่ยวที่จะมีส่วนในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต

จากการวิเคราะห์เพื่อพัฒนากลยุทธ์ในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา จังหวัดนครสวรรค์ให้เกิดความยั่งยืน ผู้วิจัยขอสรุปประเด็นออกมาเป็น 4 กลยุทธ์สำคัญ ดังนี้

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่อง “ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 3 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 3 องค์ความรู้จากการวิจัย คือ “ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ 4 กลุ่ม ดังนี้

3 องค์ประกอบ ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา ถือเป็นการท่องเที่ยวที่กำหนดทิศทางจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนและผลประโยชน์ตกแก่ชุมชนรวมถึงคนในชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้มาเยือน

องค์ประกอบที่ 2 ทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และสิ่งที่ชุมชนสร้างขึ้น ประกอบด้วย “4 แคว 4 ธรรม” คือ 1) ร่องรอยแห่งอารยธรรม ต้นน้ำเจ้าพระยา เป็นต้นว่า ทำข้าวกำนันทรง แพมะลิวัลย์ ตลาดลาว สะพานเดชาดิวงศ์ สถานีรถไฟปากน้ำโพ เป็นต้น 2) เมืองแห่งธรรมะ 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ เป็นต้นว่า พุทธอุทยานนครสวรรค์ วัดนครสวรรค์ วัดวรรณภรรยา วัดเขาจอมคีรีนาคพรต วัดคีรีวงษ์ วัดโพธาราม วัดปากน้ำโพเหนือ วัดคลองคาง มัสยิดปากีสถาน วิหารนักบุญอันนา ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าแม่ทับทิม และศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่หน้าผา 3) แหล่งงดงามตามธรรมชาติ เป็นต้นว่า บึงบอระเพ็ด อุทยานสวรรค์ และต้นแม่น้ำเจ้าพระยา และ 4) เมืองสืบสานวัฒนธรรมงานประเพณีแห่งเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพของคนไทยเชื้อสายจีนที่สืบทอดมาอย่างยาวนานกว่า 100 ปี

องค์ประกอบที่ 3 เครื่องมือการบริหารจัดการ ที่จะส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาเกิดประสิทธิภาพและบรรลุประสิทธิผล และเกิดการจัดการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืน สามารถที่จะ

พัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ประชาชน หรือผู้ประกอบการได้นั้นจะต้องประกอบด้วย การจัดการที่มา จากชุมชน มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ มีการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดก ทางวัฒนธรรม มีการจัดการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของทุกภาค ส่วน และมีกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังนี้

1. กลยุทธ์เชิงรุก ประกอบด้วย 6 แนวทางการพัฒนา คือ จะต้องมีการพัฒนามาตรฐาน จัดการเชิง เครือข่าย ใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมพัฒนามูลค่าเพิ่ม เติมเต็มความร่วมมือ และใช้สื่อออนไลน์ ซึ่งถือเป็นการ ใช้จุดแข็งและโอกาสมาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมการตลาดทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำ เจ้าพระยาให้เกิดความน่าสนใจแก่ผู้ที่มาเยือน

2. กลยุทธ์เชิงรับ ประกอบด้วย 5 แนวทางการพัฒนา คือ จะต้องมีการพัฒนาทักษะ เตรียม ระบบสารสนเทศ แก่สาเหตุคือทัศนคติ ริเริ่มการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นการ แก้ไขจุดอ่อนหรือข้อจำกัดที่มีอยู่หรือที่เกิดขึ้นในพื้นที่ แล้วพลิกสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงนั้นให้กลับกลายมา เป็นจุดแข็งหรือเป็นโอกาสที่จะทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาเกิดความน่าสนใจแก่ผู้ที่มาเยือน

3. กลยุทธ์เชิงป้องกัน ประกอบด้วย 4 แนวทางการพัฒนา คือ จะต้องมีการพัฒนาเครือข่าย ใช้ การระดมปัญญา จัดหาผู้ร่วมทุน และหนุนจัดกิจกรรมต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นการใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในพื้นที่เผชิญกับ ความเสี่ยงหรือปัญหาที่จะมากระทบ หรือเป็นการใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในต้นน้ำเจ้าพระยามาลดทอนอิทธิพลของ ภัยคุกคามที่มาจาก การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่มาจากภายนอก

4. กลยุทธ์การทบทวนเพื่อพัฒนา ประกอบด้วย 3 แนวทางการพัฒนา คือ จะต้องรีบแก้ไขปัญหา เร่งพัฒนาผู้ประกอบการ และประสานความร่วมมือชุมชน ถือเป็นการทบทวนเพื่อพัฒนาเพื่อให้สามารถก้าว ข้ามผ่านในทุกอุปสรรคปัญหาที่มากุคคามทั้งปัญหาภายในและปัญหาภายนอก

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา ที่ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ และ พัฒนาเป็นกลยุทธ์ในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา จังหวัดนครสวรรค์ให้เกิดความยั่งยืน ใน 4 กลยุทธ์สำคัญนั้น ถือว่าเป็นมิติและมุมมองทางการบริหารจัดการที่ได้จากการวิจัยโดยผ่านการการสัมภาษณ์ เชิงลึก การวิเคราะห์และพัฒนากลยุทธ์จากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และการสนทนากลุ่มเพื่อหาข้อสรุปจาก ผู้เชี่ยวชาญในระดับพื้นที่ และได้ข้อสรุปว่าทุกกลยุทธ์มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ในการ ปฏิบัติ และสามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ดังนี้

1. กลยุทธ์เชิงรุก ซึ่งจะต้องมีการพัฒนามาตรฐาน จัดการเชิงเครือข่าย ใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริม พัฒนามูลค่าเพิ่ม เติมเต็มความร่วมมือ และใช้สื่อออนไลน์ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ngampapasom (2016) ที่ได้ศึกษาวิจัย “ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนกรณีศึกษาการจัดการ ท่องเที่ยวชุมชนบ้านแม่หลวง อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง” พบว่า แนวทางการบริหารจัดการและการ ท่องเที่ยวของชุมชนแม่หลวงเกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาแหล่ง

ท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และเชื่อมประสานการดำเนินงานกับชุมชนท่องเที่ยวใกล้เคียงเพื่อศักยภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับ Wanwiset and Agmapisarn (2017) ที่ได้ศึกษาวิจัย “ปัจจัยแห่งความสำเร็จในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลน้ำเขียว จังหวัดตราด” พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต้นแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน คือ ปัจจัยด้านการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน

2. กลยุทธ์เชิงรับ จะต้องมีการพัฒนาทักษะ ระเบียบระบบสารสนเทศ แก่สาเหตุคือทัศนคติ ริเริ่มการเป็นเจ้าของที่ดี และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Somsan (2015) ที่ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเขตพื้นที่ปกครองพิเศษ (เมืองพัทยา)” พบว่า รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย การพัฒนาบุคลากร การประชุมกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน การจัดเตรียมข้อมูล คู่มือการบริการข่าวสาร การท่องเที่ยว และนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น

3. กลยุทธ์เชิงป้องกัน จะต้องมีการพัฒนาเครือข่าย ใช้การระดมปัญญา จัดหาผู้ร่วมทุน และหนุนจัดกิจกรรมต่อเนื่อง มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pillavas (2013) ที่ได้ศึกษาวิจัย “ยุทธศาสตร์การส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตสามเหลี่ยมอันดามัน” พบว่า ยุทธศาสตร์การส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตสามเหลี่ยมอันดามัน พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทย มีจุดมุ่งหมายที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวม และส่งเสริมความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมากกว่าความยั่งยืนและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนมีส่วนได้ส่วนเสียในแหล่งท่องเที่ยว จึงควรสนับสนุนส่งเสริมภาคเอกชนและภาคประชาชนที่เป็นชุมชนท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมมากที่สุด

4. กลยุทธ์การทบทวนเพื่อพัฒนา ซึ่งจะต้องรีบแก้ไขปัญหา เร่งพัฒนาผู้ประกอบการ และประสานความร่วมมือชุมชน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Buakwan (2013) ที่ได้ศึกษาวิจัย “รูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ตลาดน้ำคลอง อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” พบว่า รูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของคลองแห่งนี้ควรมีองค์การจัดการจัดการในลักษณะประชาคมตลาดน้ำคลองแกซึ่งประกอบด้วยทุกภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวของคลองแหโดยมีการกำหนดเป้าหมาย การวางแผนเพื่อนำไปจัดการตลาดน้ำคลองแหที่มุ่งเน้นการสร้างเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับบริบทของคลองแห ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม และการบูรณาการความร่วมมือกับภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องในลักษณะเครือข่าย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรมีการกำหนดกลยุทธ์ด้านการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถและศักยภาพของคนชุมชน หน่วยงาน เพื่อกระตุ้น ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

1.2 ควรมีการกำหนดกลยุทธ์ด้านการจัดการด้านพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมโดยมีการติดตามกำกับดูแลผลกระทบจากการท่องเที่ยว มีการกำกับติดตามตรวจสอบ มาตรฐานความยั่งยืน สร้างมาตรการในการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

1.3 ควรมีการกำหนดกลยุทธ์ด้านการสร้างความร่วมมือ และการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมโดยการบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาคม ผ่านกลไกการดำเนินงานตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติการ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จังหวัดนครสวรรค์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของชุมชน เช่น ถนนเข้าแหล่งท่องเที่ยว สะพานทางเดินศึกษาธรรมชาติ โดยไม่ทำลายวิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรมประเพณี และอัตลักษณ์ของชุมชน

2.2 จังหวัดนครสวรรค์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงวิถีชุมชนและสร้างความเชื่อมโยงของเส้นทางท่องเที่ยวกับชุมชนอื่น เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนและต่อยอดรายได้ระหว่างกัน

References

- Arayalak, U. (2007). *Foundation economic development*. Bangkok: Community Enterprise Promotion Agency. Community Development Department.
- Arunrektavin, J. (2007). *Community roles in economic development, foundation for promotion and development*. Phetchabun: Phetchabun Provincial Community Development Office.
- Buakwan, N. (2013). *A model of floating market management for cultural tourism: a case study of Klonghae floating market, Hatyai district, Songkhla province*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Prince of Songkla University. Songkla.
- Chemsripong, S. (1985). *Chinese communities and trade growth in Nakhon Sawan Province*. Bangkok: Nakhon Sawan Teacher College.
- Ngamprapasom, P. (2016). A study of Factors Effecting Tourist Place Management bu the Community, A case study of the Tourist Place Management of Ban Moh Luang, Mae Moh District, Lampang. *Srinakharinwirot Research and Development (Journal of Humanities and Social Sciences)*. 18(16), 78-87.
- Ocharoen, S. (1985). *Middle State: Seminar on History and Culture of Nakhon Sawan Province*. Bangkok: Nakhon Sawan Teacher College.
- Pillavas, T. (2013). The Tourism Industry Strategies for Community Economy Development in the Andaman Triangle. *The Golden Teak: Humanity and Social Science*. 8(1), 85-98.

- Somsan, A. (2015). Development of Sustainable Tourism Following the Philosophy of the Sufficiency Economy in a Special Administrative (Pattaya). *Journal of Nakhonratchasima College*. 9(2), 28-38.
- Wanwiset, S. and Agmapisarn C. (2017). Key Success Factors of the Process for People Participation in DASTA Community-Based Tourism Model: A Case study of Tambon Namchieo, Trat Province. *Thammasat Journal*. 36(1), 66-95.
- Wattanasiritham, P. (1999). *Master Plan for National Rehabilitation*. Bangkok: Sak Sophon Printing.